

ПРОФИЛАКТИКА (КАТТА) ИНСПЕКТОРИНИНГ ЖИСМОНИЙ ВА ЮРИДИК ШАХСЛАРНИ МУРОЖААТЛАРИНИ КЎРИБ ЧИҚИШ ФАОЛИЯТИ

Ўроқов Жасур Рустамалиевич

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси ўқитувчиси

Мирзараимов Иброҳим Султонбек ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси кундузги таълим 3-курс курсанти

Аннотация: *Мазкур мақолада Профилактика (катта) инспекторининг жисмоний ва юридик шахсларни мурожаатларини кўриб чиқиш фаолияти, ҳуқуқий асослари, фаолиятни ташкил этиш тартиби ва асосий йўналишлари баён этилган.*

Калит сўзлар: *ариза, шикоят, таклиф, мурожаат, жисмоний шахс мурожаати, юридик шахс мурожаати.*

Аннотация: *в данной статье кратко описана деятельность инспектора по профилактике обращений физических и юридических лиц, правовая основа, порядок организации деятельности, а также основные направления.*

Ключевые слова: *заявление, жалоба, предложение, обращение, обращение физического лица, обращение гражданина, защита заявителя.*

Annotation: *this article briefly describes the activity of the prevention inspector's review of appeals from individuals and legal entities, the legal basis, the procedure for organizing the activity, and the main directions.*

Key words: *application, complaint, proposal, appeal, appeal of a natural person, appeal of a national person, protection of the applicant.*

Сўнги йилларда Ўзбекистон Республикасида амалга оширилаётган демократик ҳуқуқий давлатни шакллантириш, ижтимоий-иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий соҳалардаги туб ислоҳотлар давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини қўллаб-қувватлаш, уларга риоя этиш ва уларни ҳимоя қилиш учун масъулиятини ошириш заруратини кун тартибига қўйди. Бу вазифаларнинг тизимли хусусиятга эга эканлиги жисмоний ва юридик шахсларнинг ёзма ва оғзаки мурожаатларини кўриб чиқишни ташкил этиш тартибини такомиллаштириш бўйича талабларни шакллантиради. Мурожаат қилиш ҳуқуқи инсоннинг ва фуқаронинг конституциявий ҳуқуқлари ва эркинликларидан бири ва шунинг учун уни амалга оширишни таъминлаш давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг биринчи даражали вазифаси ҳисобланади. Юқорида қайд этилган ҳуқуқларни ушбу органларнинг иштирокисиз амалга ошириб бўлмаслиги мурожаатлар бевосита уларга тааллуқлигидан келиб чиқади. Ушбу ҳуқуқ Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 40-моддасида мустаҳкамлаб қўйилган: “Ҳар бир

шахс бевосита ўзи ва бошқалар билан биргаликда ваколатли давлат органларига, муассасаларига ёки халқ вакилларига ариза, таклиф ва шикоятлар билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга. Аризалар, таклифлар ва шикоятлар қонунда белгиланган тартибда ва муддатларда кўриб чиқилиши шарт”. Шу билан бирга, бугунги кунда ички ишлар органлари тизимида ҳам туб ислохотлар амалга оширилмоқда. Бу борада давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёевнинг 2017 йил 7-декабрь куни Тошкент шаҳрида давлат мукофотларини тантанали топширишга бағишланган йиғилишда “Халқимиз Яратгандан аввало тинчлик-хотиржамликни сўрайди. Шундан сўнг, ўз уйим, бошпанам бўлса, оилам, бола-чақам билан соғ-саломат яшасам,-дейди. Биз халқимизнинг ана шундай орзу-ниятларини рўёбга чиқариш учун иккита масалага, яъни ички ишлар ва соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилишга катта эътибор қаратяпмиз” деб таъкидлаб ўтди. Дарҳақиқат, бугунги кунда ички ишлар органлари тизимида туб тарихий ислохотлар амалга оширилмоқда. Айниқса бу борада ички ишлар органларининг профилактика хизматлари фаолиятини янада такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Профилактика (катта) инспекторининг ўзининг асосий вазифаларидан бири бу ҳеч шубҳасиз, жисмоний ва юридик шахсларни мурожаатларини кўриб чиқиш ҳисобланади. Профилактика (катта) инспектори ҳар кунлик хизмат фаолияти жисмоний ва юридик шахсларни қабул қилиш ва уларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш билан боғлиқ вазифалардан ташкил топади.

Профилактика (катта) инспекторлари ўз хизмат хоналарида яъни ИИО таянч пункт (маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани)ларида жисмоний ва юридик шахсларни ҳамда уларнинг вакилларини қабул қилишни ташкил этади. Жисмоний ва юридик шахсларни ва уларнинг вакилларини қабул қилиш давлат органининг раҳбари ёхуд бошқа ваколатли шахс томонидан амалга оширилади. Бунинг учун давлат органларида махсус таркибий бўлинмалар ташкил этилиши мумкин, қабул учун масъул бўлган мансабдор шахслар белгиланади.

Шунингдек, Профилактика (катта) инспекторларининг жисмоний ва юридик шахсларни ва уларнинг вакилларини қабул қилиш белгиланган кун ва соатларда, қабул қилиш жадвалларига мувофиқ ўтказилади.

Профилактика (катта) инспекторлари қабул қилиш жадваллари ва уни ўтказиш вақти, жойи ҳамда қабулга олдиндан ёзилиш тўғрисидаги ахборот, шунингдек қабул қилиш тартиби давлат органларининг расмий веб-сайтларида эълон қилиш, шунингдек уларнинг маъмурий биносида ҳамма кириши мумкин бўлган жойлардаги стендларга ёки бошқа техник воситаларга жойлаштириш орқали манфаатдор шахслар эътиборига етказилади.

Профилактика (катта) инспекторларига жисмоний шахс оғзаки мурожаат этаётганда ўз шахсини тасдиқловчи ҳужжатни, юридик шахсининг вакили эса ўз ваколатларини тасдиқлайдиган ҳужжатни, шунингдек ўз шахсини тасдиқловчи ҳужжатни кўрсатиши керак.

Агар шахсий қабул давомида баён этилган масалаларни ҳал этиш Профилактика (катта) инспекторларининг ваколатларига кирмаса, мурожаат этувчига мурожаатда баён этилган масалаларни ҳал этиш учун қайси органга ёки ташкилотга мурожаат қилиш лозимлигини тушунтиради.

Профилактика (катта) инспекторлари шахсий қабул давомида давлат органининг раҳбари қарорига кўра ҳамда мурожаат этувчининг ёзма розилиги билан махсус техника воситалари (аудио-видео ёзув, шунингдек фотосуратга олиш) қўлланилиши мумкин. Мурожаат этиш ҳуқуқидан фойдаланилаётганда жисмоний шахснинг жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий мавқеига, шунингдек юридик шахсларнинг мулк шакли, жойлашган ери (почта манзили), ташкилий-ҳуқуқий шакллари ва бошқа ҳолатларига қараб камситишга йўл қўйилмайди.

Шу ўринда мурожаат қилиш ҳуқуқи ҳақида тўхталиб ўтиш жоиз. Чунки, қабулга келган фуқароларнинг мурожаатлари уларнинг узвий ва асосий ҳуқуқларидан бири бўлиб, шахс ҳар қандай ҳолатда ҳам мурожаат қилиш ҳуқуқига эга бўлади. Мурожаат шахснинг ўз ҳуқуқларини, эркинликларини ва қонуний манфаатларини амалга ошириш, давлат ва жамият фаолиятини такомиллаштиришга доир тавсияларни баён этиш ҳамда бузилган ҳуқуқларини, эркинликларини тиклаш ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги мурожаати ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясига кўра, ҳар бир шахс бевосита ўзи ва бошқалар билан биргаликда ваколатли давлат органларига, муассасаларига ёки халқ вакилларига ариза, таклиф ва шикоятлар билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга. Аризалар, таклифлар ва шикоятлар қонунда белгиланган тартибда ва муддатларда кўриб чиқилиши шарт. Жисмоний ва юридик шахсларга давлат органларига яқка тартибда ёки жамоа бўлиб мурожаат этиш ҳуқуқи кафолатланган.

Профилактика (катта) инспекторлари ўз хизмат фаолиятида фуқароларнинг мурожаатларини қабул қилиш ва кўриб чиқишда амалдаги қонун ҳужжатларига таянади. Профилактика (катта) инспекторлари жисмоний ва юридик шахсларни қабул қилиш давомида Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари талабларига риоя этиши, уларнинг мурожаатларини тўлиқ, холисона ва ўз вақтида кўриб чиқилиши учун чоралар кўриши, жисмоний ва юридик шахсларнинг бузилган ҳуқуқлари, эркинликлари тикланишини ҳамда қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлаш бўйича ўз ваколатлари доирасида чоралар кўриши шарт.

Профилактика (катта) инспекторлари қабулга келган фуқароларнинг мурожаатларини кўриб чиқишда жисмоний шахсларнинг шахсий ҳаёти, юридик шахсларнинг фаолияти тўғрисидаги маълумотлар уларнинг розилигисиз, шунингдек давлат сирини ёхуд қонун билан қўриқладиган бошқа сирни ташкил этувчи маълумотлар ва агар бу жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини камситадиган бўлса, бошқа ахборот давлат органлари ходимлари томонидан ошкор этилишига йўл қўйилмайди.

Жисмоний ва юридик шахс тўғрисидаги, қабулга келган шахснинг мурожаатига тааллуқли бўлмаган маълумотларни аниқлашга йўл қўйилмайди. Жисмоний шахсни, унинг вакилини, уларнинг оила аъзоларини, юридик шахсни, унинг вакилини ва юридик шахс вакилининг оила аъзоларини улар ўз ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини рўёбга чиқариш ёки ҳимоя қилиш мақсадида давлат органларига мурожаат этганлиги, шунингдек мурожаатларда ўз фикрини билдирганлиги ва танқид қилганлиги муносабати билан таъқиб этиш ман этилади.

Профилактика (катта) инспекторларига мурожаатларни бериш муддатлари, қоида тариқасида, белгиланмайди. Айрим ҳолларда, агар давлат органининг мурожаатни кўриб чиқиш бўйича имкониятларига, жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ўз вақтида амалга ошириш ва ҳимоя қилишни таъминлаш заруратига боғлиқ бўлса, шунингдек қонунларда назарда тутилган бошқа асосларга кўра тегишли давлат органларига мурожаатни бериш муддати белгиланиши мумкин.

Профилактика (катта) инспекторлари қўйилган масалаларни ҳал этиш ўзининг ваколат доирасига кирмайдиган мурожаатлар беш кунлик муддатдан кечиктирмай тегишли органларга юборилиб, бу ҳақда мурожаат этувчига ёзма ёхуд электрон шаклда хабар қилинади.

Профилактика (катта) инспекторларининг қабулга келган шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш учун асоссиз равишда бошқа давлат органларига ўтказиш ёхуд қарорлари ёки ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоят қилинаётган органларга ёки мансабдор шахсларга юбориш тақиқланади.

Профилактика (катта) инспекторлари қабулга келган шахсларнинг мурожаатини тўлиқ, холисона ва ўз вақтида кўриб чиқиш учун қўшимча маълумотлар, маълумотномалар ва материалларга зарурат пайдо бўлган тақдирда, мазкур мурожаатни кўриб чиқаётган давлат органининг мансабдор шахси мурожаат этган жисмоний ёки юридик шахсдан, шунингдек ўз ваколатлари доирасида бошқа давлат органларидан қўшимча ахборотни сўраб олиши мумкин. Агар ахборот давлат сирини ёки қонун билан қўриқланадиган бошқа сирни ташкил этувчи маълумотларни ўз ичига олган бўлмаса, жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларига, жамият ва давлат манфаатларига зарар етказмаса, давлат органлари, уларнинг мансабдор шахслари ўзларидан сўралаётган ахборотни ўн кун ичида тақдим этиши шарт. Мурожаатни кўриб чиқаётган давлат органи, зарур ҳолларда, мурожаат жойининг ўзига бориб кўриб чиқилишини таъминлаши мумкин.

Қабулга келган шахс ёки бошқа шахс йўқлигида мурожаатни кўриб чиқиш имкони бўлмаса, улар давлат органининг мансабдор шахси томонидан чақирилиши мумкин. Чақирилган мурожаат этувчи келмаган тақдирда давлат органининг мансабдор шахси мурожаатни унинг иштирокисиз кўриб чиқиш имкони йўқлиги ҳақида жавоб юборади.

Профилактика (катта) инспекторлари ариза ёки шикоят масалани мазмунан ҳал этиши шарт бўлган давлат органига келиб тушган кундан эътиборан ўн беш кун ичида, қўшимча ўрганиш ва текшириш, қўшимча ҳужжатларни сўраб олиш талаб этилганда эса бир ойгача бўлган муддатда кўриб чиқади. Профилактика (катта) инспекторларига ариза ва шикоятларни кўриб чиқиш учун текшириш ўтказиш, қўшимча материаллар сўраб олиш ёхуд бошқа чора-тадбирлар кўриш зарур бўлган ҳолларда, уларни кўриб чиқиш муддатлари тегишли давлат органи раҳбари томонидан истисно тариқасида узоғи билан бир ойга узайтирилиши мумкин, бу ҳақида мурожаат этувчига хабар қилинади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, жамоат тартибини сақлаш, шахс, жамият ва давлат хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактикаси бўйича республикада яхлит ҳуқуқий тизим яратилган бўлиб, унда ички ишлар органлари муҳим ўрин эгаллайди” деб таъкидлаб ўтди. Шундай долзарб ва масъулиятли вазифаларни замон талаби даражасида бажариш учун мамлакатимиз ички ишлар органлари тизимида кенг қўламли ислохотлар амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Халқ қабулхоналари ва Виртуал қабулхонаси фуқароларнинг мурожаатлари билан ишлашнинг ўзига хос демократик институти сифатида амалда ўзини оқламоқда. Қисқа муддатда ана шу қабулхоналарга бир ярим миллиондан зиёд фуқаро мурожаат қилгани ва қанча-қанча одамнинг йиллар давомида ҳал этилмаган муаммолари ижобий ечилгани Ўзбекистонда халқ ҳокимияти номига эмас, амалда жорий этилаётганини кўрсатмоқда. Жойларда раҳбарларнинг йўл қўйилган хато ва камчиликларни тезлик билан бартараф этиш юзасидан шахсий жавобгарлиги кучайгани мазкур тизимнинг муҳим натижаси бўлди.

Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари юзаки кўриб чиқиляётгани, уларда кўтариляётган масалалар ҳар томонлама чуқур таҳлил қилинмаётгани, мурожаатларга расмийлик учунгина жавоб бериляётгани фуқароларнинг норозилигини келтириб чиқармоқда, уларни Ўзбекистон Республикаси Президентининг Халқ қабулхоналарига ва бошқа ташкилотларга шикоят билан мурожаат этишга мажбур қилмоқда. Бу борада жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлашни ташкил этишнинг сифат жиҳатидан мутлақо янги тартибини ўрнатиш, мурожаатларни кўриб чиқиш ва ҳал этишга юзаки ва расмийлик билан ёндашувларга чек қўйиш, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш учун ваколат доирасида барча воситаларни ишга солиш кераклиги бугунги кунда белгиланди.

Ички ишлар органлари ходимларининг функционал вазифаларини таҳлил қилиш натижаларининг кўрсатишича, уларни бажариш учун зарур бўлган касбий кўникмалар орасида энг муҳими ҳужжатларни тузиш, расмийлаштириш ва тайёрлаш борасидаги кўникмалардир (ходимлар вақтининг 75%гача ҳужжатлар билан ишлашга

сарфланади). Ички ишлар органлари ходимларининг бундай кўникмаларга эгаллиги, уларнинг иш юритиш асосларини билиши – ҳужжатлар билан ишлашга вақт ва куч сарфини камайтиришнинг энг муҳим шартларидир.

Дараҳақиқат, Президентимиз Шавкат Мирзиёев бошчилигида Профилактика (катта) инспекторларининг хизмат ва хусусий турар жой, автотранспорт воситалари билан таъминланишига, умуман олганда, уларга муносиб хизмат ва турмуш шароитларни яратишга, шунингдек Профилактика (катта) инспекторларининг эл орасида обрўсини оширишга жиддий эътибор берилмоқда.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т., 2023 й.
2. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс. Т., 2023 й
3. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси. Т., 2023 й
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 апрелдаги «Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чоратадбирлари тўғрисида»ги фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017. – № 15. – 243-м. – 26-31-б.
5. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қаттиқ тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак / Ш.М.Мирзаев; – Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017.
6. Мирзиёев Ш.М. Инсон манфаатларини таъминлаш учун аввало унинг ҳуқуқ ва эркинликлари, осуда ва фаровон ҳаёти ҳимоя қилинмоғи керак Халқ сўзи. – Т., 2017. 10 фев.
7. Шавкат Мирзиёевнинг 2017 йил 7-декабрь куни Тошкент шаҳрида давлат мукофотларини тантанали топширишга бағишланган йиғилиш нутқи
8. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг “Ички ишлар органларида жиноят ва ҳодисаларга оид аризалар, хабарлар ҳамда бошқа маълумотларни қабул қилиш, рўйхатга олиш, кўриб чиқиш ва ҳисобини юритиш тартиби тўғрисидаги йўриқномани тасдиқлаш ҳақида”ги 180-сонли буйруғи. //Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами.– 2017.–№
9. Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 11 сентябрдаги “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги Қонуни (янги таҳрири) // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017.
10. [https:// LEX.uz](https://LEX.uz)
11. <https:// stat.uz>
12. <https:// wikipedia.org>.